

Evcilik Oyunu ve Toplumsal Roller: Maskeyi Yüze İlk Kez Geçirmek

Anne, baba ya da doktor olmak; bize biçilen o dar gömlekleri giymeye gönüllü oluşumuzun ilk antrenmanıdır.

Bir çocuğun hayal gücü, Spinoza'nın Tanrı'sı gibidir; sonsuz, sınırsız ve şekilsizdir. O bir ejderha olabilir, bir süpernova olabilir, rüzgarın kendisi olabilir ya da henüz adı konmamış bir varoluş biçimi geliştirebilir. Ancak "Evcilik" denen o sinsi oyun başladığında, bu kozmik potansiyel, toplumun en dar, en basmakalıp ve en boğucu kalıplarına gönüllü olarak hapsedilir. O sonsuz olasılıklar denizi kurur ve geriye tek bir cümle kalır:

"Sen baba ol, işe git; ben anne olayım, yemek yapayım."

Bu cümle, bir oyun başlatma cümlesi gibi masum görünse de, aslında trajik bir teslimiyet beyanıdır; Etienne de La Boétie'nin kulakları çınlasın, bir **"Gönüllü Kulluk"** sözleşmesidir. Henüz hayatın, bürokrasinin ve kapitalizmin yükünü omuzlamamış çocuklar, bu oyunla birlikte yetişkinlerin sıkıcı, rutin, nevrotik ve zorunluluklarla dolu dünyasını taklit etmeye, yani "normalleşmeye" başlarlar. Evcilik, toplumun bize hazırladığı o vasat senaryonun ilk okuma provasıdır.

Bu oyunda kullanılan aksesuarlara, o "küçük burjuva" envanterine dikkat edin: Plastik ütüler, oyuncak elektrik süpürgeleri, minyatür mutfak setleri,

stetoskoplar ya da tamir çantaları... Roland Barthes, o muhteşem eseri *Çağdaş Söylenler*'de (Mythologies) bizi yıllar önce uyarmıştı: "*Fransız oyuncuğu her zaman bir şeyler ifade eder ve bu bir şey her zaman toplumsallaşmadır.*" Barthes haklıydı; bu nesnelerin hiçbiri "oyuncak" değildir; bunlar gelecekteki emeğin, mesainin, hizmetin ve yabancılaşmanın eğitim araçlarıdır.

Çocuğa hediye edilen o "çiş yapan, ağlayan" oyuncak bebek, aslında ona gelecekteki "bakım emeği"ni ve anneliği kutsal bir görev gibi öğretir. Çocuğa alınan pilli yazar kasa, onu kapitalizmin soğuk alışveriş ilişkisine, paranın fetişizmine hazırlar. Asker setleri, savaşı ve ölümü normalleştirir. Biz evcilik oynarken sadece eğlenmeyiz; aslında Marx'ın bahsettiği "işgücünün yeniden üretimi" sürecine stajyer olarak katılırız.

Daha da derine inelim: Biz bu oyunda "Baba" otoritesini, "Anne" şefkatini, "Komşu" merakını ve "Doktor" ciddiyetini içselleştiririz. Carl Jung'un "**Persona**" (Maske) dediği o toplumsal yüzü, ilk kez bu oyunda takarız. Antik Yunan tiyatrosunda oyuncuların taktığı o maskeler gibi, biz de kendi öz benliğimizi (ejderha olma ihtimalimizi) bir kenara bırakır, toplumun bizden beklediği o uslu, tanımlı ve öngörülebilir rolleri giyeriz. Erving Goffman'ın *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*'nda anlattığı gibi, artık bir "sahne"deyizdir ve seyirci (toplum) bizden rolümüzü hatasız oynamamızı bekler.

Judith Butler'ın dediği gibi, cinsiyet bile bir "performans"tır ve biz bu performansı "Sen anne ol, ben baba" diyerek tekrar ede ede gerçeğimiz haline getiririz.

Yetişkin olduğumuzda oyun bitmez, sadece prodüksiyon kalitesi ve bütçesi artar. Oyuncak evin yerini otuz yıl vadeyle banka kredisini ödediğimiz 3+1 daire, plastik direksiyonun yerini kaskosu ve trafik sigortası ödenmiş bir

sedan araba alır. *"Evlendik, barklandık, iş gücü sahibi olduk, düzeni kurduk"* dediğimizde hissettiğimiz o yapay "olmuşluk" hissi, aslında evcilik oyununda "rolünü iyi yapan uslu çocuk" olmanın verdiği o "Aferin" alma hazzının, o Freudyen Süper-Ego tatmininin aynısıdır.

Evcilik, bize şunu acımasızca öğretir: *"Kendin olma, rolünü oyna. Metne sadık kal."*

Eğer baba rolündeki çocuk birdenbire ağlamaya başlarsa, diğer çocuk onu sertçe uyarır: *"Babalar ağlamaz, oyunbozanlık etme!"* İşte bu uyarı, hayatımız boyunca duygularımızı bastırmamıza, içimizdeki çılgılığı susturmamıza neden olacak o büyük toplumsal sansürün ilk sesidir. Freud'un *Uygarlığın Huzursuzluğu* tam olarak burada başlar: Güvenlik ve düzen karşılığında içgüdülerimizden ve sahiciliğimizden vazgeçeriz.

Bu yüzden evcilik, oynayabileceğiniz en tehlikeli, en uyuşturucu oyundur. Çünkü bize, mutluluğun ancak bu belirlenmiş, sıkıcı ve ruhsuz rolleri eksiksiz oynamakla mümkün olduğu yalanını, en savunmasız, en saf anımızda, "oyun" kisvesi altında yutturur.

Oysa gerçek özgürlük, o plastik ütüyü duvara fırlatıp, "Ben baba olmak istemiyorum, ben bir fırtına olacağım!" diyebilme cesaretindedir. Ama ne yazık ki, çoğu zaman oyunun kuralları, oyuncunun hayallerinden daha baskın çıkar.

Bölüm Sonu Oyunu: "Rolü Sabote Etmek"

Amaç: Günlük hayatta üzerine yapışmış "Etiket"leri ve otomatikleşmiş "Rol"leri fark edip, kısa süreliğine senaryo dışına çıkmak.

Oyuncular: Tek Kişi (veya habersiz figüranlar olarak çevrenizdekiler)

Mekan: Ev, İş Yeri veya Sosyal Bir Ortam.

Oynanış:

1. Bugün en çok oynadığın rolü belirle (Örn: Otoriter Baba, Uyumlu Çalışan, Şikayetçi Müşteri, Fedakar Eş).
2. Bu rolün "ezberlenmiş repliklerini" tespit et. (Örn: "Nasılsın?" denince otomatikman "İyidir, koşturmaca" demek).
3. **Hamle:** Bugün, bu ezberlenmiş repliklerden sadece birini, tamamen beklenmedik ama dürüst bir cevapla değiştir.
 - *Örnek:* Biri "Nasılsın?" dediğinde, robotik bir cevap yerine durakla, gözünün içine bak ve "Aslında bugün kendimi biraz anlamsız hissediyorum, sen nasılsın?" de.
 - *Örnek:* Her akşam yemekten sonra sessizce televizyonun karşısına geçiyorsan (Baba rolü), bu akşam yere otur ve "Ben bugün koltukta oturmak istemiyorum" de.
4. Karşı tarafın yüzündeki şaşkınlığı ("Glitch"i/Hata'yı) izle.

Kazanım: Küçük bir senaryo değişikliğinin bile sistemde nasıl bir duraklama yarattığını görmek ve rolün senin "derin" değil, sadece giydiğin bir kostüm olduğunu hatırlamak.